

SAMS – Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Bakgrundspapper till kommunalvalsprogrammet 2017

Varje människa har självbestämmanderätt och ska ha möjlighet att påverka sitt eget liv. Personer med funktionsnedsättning kan möta hinder, oförstående attityder och okunskap som gör att de inte kan vara delaktiga och jämlika i samhället och inte heller kan leva ett självständigt liv. Det är viktigt att de grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheterna förverkligas i praktiken för personer med funktionsnedsättning. Personer med funktionsnedsättning får inte diskrimineras.

Det finns ungefär 45 000 personer med funktionsnedsättning som talar svenska i Finland idag. Finland har ratificerat FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Syftet med konventionen är att stärka mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för personer med funktionsnedsättning. Konventionen innehåller 50 artiklar, som alla behandlar olika aspekter av livet. Finland har en skyldighet att vidta åtgärder för att alla ska uppnå jämlikhet och delaktighet i samhället. Konventionen ställer krav på åtgärder gällande bland annat tillgänglighet och information, icke-diskriminering, hälso- och sjukvård, habilitering och rehabilitering, rätt till arbete och social trygghet. I kommunerna ska man genom arbetet i fullmäktige stöda principerna i konventionen. Personer med funktionsnedsättning ska inkluderas i kommunens beslutsfattande.

Delaktighet

Social delaktighet

Social delaktighet innebär att personer med funktionsnedsättning har rätt att delta i samhället på lika villkor som alla andra. Personer med funktionsnedsättning bör vara fullt delaktiga och jämlika i samhället. Delaktighet innebär rätt till självbestämmande. Det handlar om rätten att få göra egna val i vardagen. Det handlar om rätten att få välja hur man lever sitt eget liv. Delaktighet handlar om att få rätt form av stöd då man behöver. För att personer med funktionsnedsättning ska kunna vara delaktiga har kommunerna ansvar för att erbjuda det stöd och den service funktionshinderlagstiftningen förpliktar.

För att kommunerna bättre ska kunna ta olika individer med specialbehov i beaktande är det viktigt att skapa en dialog med dessa personer. Då stora reformer och politiska beslut bereds ska brukarna höras redan i planeringsskedet. Det finns specialkunskap i medborgarorganisationerna som bättre ska tas i beaktande inom vård, omsorg och preventivt arbete.

Politisk delaktighet

Fullmäktigesalen måste vara tillgänglig. Alla ska få tala från talarstolen. I många fullmäktigesalar saknas det tyvärr induktionsslinga, vilket absolut måste åtgärdas.

Ledsagarstöd och tolkservice för personer med funktionsnedsättning måste tillgodoses för förtroendevalda och innehavare av politiska uppdrag så att delaktigheten och jämlikheten inte äventyras.

Personer med funktionsnedsättning som har politiska uppdrag borde ges extra tilldelning av timmar för personlig assistans för att kunna sköta sitt förtroendeuppdrag.

En tillgänglig politisk plattform stärker närdemokratin. Kommunerna bör uppdatera sina funktionshinderprogram i enlighet med FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Rätt till tillgänglig information och service på svenska

För svenskspråkiga personer med funktionsnedsättning är det viktigt att inom social- och hälsovården bemötas på sitt modersmål. Tillgång till stöd, hjälp och information på modersmålet har en positiv inverkan på personens välbefinnande. Alla ska ha tillgång till information och service på ett förståeligt och lättillgängligt sätt. Det här betyder att informationen ska erbjudas på svenska genom muntlig rådgivning, genom skrivtolkning, i lättläst skrift, och på finlandssvenskt teckenspråk.

Många beslut om service och stöd för personer med funktionsnedsättning görs utgående från utlåtanden. Sker det missförstånd på grund av språket i olika test- och undersökningssituationer kan resultatet bli felaktigt och patientens rättsliga ställning äventyras. För personer med hörselskada så påverkar redan en liten hörselskada taluppfattningen och tolkningen av ljud. Det här kan leda till svårighet att uppfatta andra språk utöver det egna modersmålet. Också personer med kognitiva funktionsnedsättningar kan ha svårt att uppfatta andra språk utöver modersmålet. Man ska ha rätt att få service på svenska. För att garantera jämlikheten för brukarna bör det automatiskt informeras om rätten till avgiftsfri översättning av patientjournalen.

I vård- och socialarbetarutbildningarna borde man starkare ta upp frågor om bemötande av olika personer med funktionsnedsättningar. På arbetsplatserna kunde man även erbjuda vidareutbildning och kurser i mångfald och bemötande.

För att säkerställa samma villkor för den svenskspråkiga befolkningen i en upphandlingsprocess bör den språkliga aspekten tas med redan i planeringsskedet. Upphandlingsprocesserna kräver detaljkunskap om upphandlingsreglerna, vilket har visat sig gynna stora aktörer. Då viktiga tjänster som till exempel boende och färdtjänst konkurrensutsätts måste individens behov och rätt att själv få välja ges företräde. Det är den upphandlande myndighetens skyldighet att ansvara för att klientens grundläggande språkliga rättigheter garanteras. Uppföljningen och övervakningen av den offentliga upphandlingen bör stärkas.

Tillgänglighet

Tillgänglighet ska vara en självklar utgångspunkt vid samhällsplanering. Tillgänglighet är inte bara det fysiska rummet utan omfattar också attityder, information, stöd och bemötande.

En tillgänglig miljö är en förutsättning för ett självständigt liv. Med universell design går det att skapa innovativa lösningar som ger möjlighet för alla kommuninvånare såsom barnfamiljer, invandrare, personer med funktionsnedsättning och äldre att aktivt delta i samhället.

Då man bygger nytt beaktas kravet på tillgänglighet, men nya byggnader utgör endast en liten del av byggnadsbeståndet. För att det ska finnas tillräckligt med fysiskt tillgängliga bostäder då befolkningen åldras behövs renovering av byggnader där tillgängligheten beaktas. Enkla förändringar, såsom kontrastdekaler i trappor, ordentlig belysning och bra akustik har en stor inverkan på tillgängligheten och är också sådant som alla mår bra av, oberoende av funktionsförmåga.

Den fysiska tillgängligheten inkluderar en god ljus- och ljudmiljö. För personer med hörsel- eller synskada, autism, utvecklingsstörning eller psykisk ohälsa kan ljud- och ljusmiljön vara av stor betydelse för ett fullvärdigt deltagande i samhället. Akustiken och belysningen ska beaktas redan i planeringsskedet av rum och byggnader. Det behövs tydliga anvisningar och regler för hur ljud- och ljusmiljön ska planeras. Personer med funktionsnedsättning ska kunna förflytta sig utan onödiga säkerhetsrisker. Personer med funktionsnedsättning ska kunna ta del av information också i bild eller skrift, samt uppfatta varningssignaler och alarm.

Det ska vara möjligt för en person med funktionsnedsättning att besöka en myndighet och delta i myndighetens verksamhet. Lokalerna ska vara tillgängliga också som arbetsplats.

Tillgänglig information innebär att man kan ta del av skriftlig, muntlig och elektronisk information oberoende av modersmål och funktionsförmåga. Myndigheternas skriftliga och elektroniska information ska produceras på klarspråk och i lättläst skrift. Klarspråk är ett enkelt och tydligt språk som gagnar alla läsare. Lättläst språk är ännu enklare och gör informationen tillgänglig också för den som har svårt att klara av vanliga texter, till exempel på grund av utvecklingsstörning eller minnessjukdom. Den elektroniska informationen och myndigheternas webbplatser ska vara tillgängliga och användarvänliga. Det ska i behov vara möjligt att använda alternativ och kompletterande kommunikation. Läsombud är ett viktigt stöd för att göra information och litteratur tillgängliga för personer som har svårt att läsa själva. Kommunerna bör se till att läsombud utbildas bland personalen på enheter inom special- och äldreomsorgen.

En tillgänglig och välfungerande kollektivtrafik ger större möjlighet till delaktighet för alla.

Sysselsättning

Det behövs fler arbetsplatser som kan erbjuda varierade uppgifter och anpassade miljöer för personer med funktionsnedsättning. En person med funktionsnedsättning har rätt till likvärdig lön för sitt arbete, enbart funktionsnedsättning får inte styra lönesättningen. Personer med funktionsnedsättning ska ses som en självklar resurs på arbetsmarknaden.

Ingen ska bli mobbad eller diskriminerad på sin arbetsplats. Mångfald berikar och utvecklar en arbetsmiljö.

Ett hinder för många personer med funktionsnedsättning är bristen på kunskap hos Arbetskraftsbyråerna om möjligheter och rättigheter för personer med funktionsnedsättning att arbeta och få stöd på arbetsplatsen. Det behövs mer stöd och handledning till inkludering på arbetsmarknaden. Personer med funktionsnedsättning har olika utbildning, allt från yrkesträning till doktorsgrad. Detta bör tas i beaktande då stödet planeras, utvecklas och genomförs för att personer med olika behörighet ska hitta sin plats på arbetsmarknaden. För dem som inte kan utföra lönearbete så bör det ordnas meningsfull sysselsättning dagtid.

Det borde finnas flera arbetsplatser med stöd i kommunens regi. Kommuner bör utveckla sina stödfunktioner för arbetssökande. Arbetstränaren är en bro mellan arbetssökande personer med funktionsnedsättning och arbetsgivare. Arbetsträning kan ingå som stödform i socialvården, där arbete ses som stöd i en persons vardagliga stödnätverk och bidrar till ett självständigt liv. Forskning visar att i de kommuner där arbete med stöd går att få har fler personer med utvecklingsstörning blivit sysselsatta. Stöd ska ges oberoende av brukarens utbildningsgrad.

Att införa kvoter kunde vara en möjlighet att öka sysselsättningsgraden hos personer med funktionsnedsättning. I flera europeiska länder finns en kvot för hur många personer med funktionsnedsättning som privata arbetsgivare med ett visst antal arbetstagare måste anställa. Stora kommunala arbetsgivare kunde visa gott exempel och anställa personer med funktionsnedsättning.

Boende och byggande

Alla människor ska ha rätt till ett eget hem. Alla ska ha rätt att själva välja hur och med vem man bor.

Institutionsboende som permanent boendeform bör avskaffas. En viss diagnos ska inte automatiskt leda till en viss boendeform utan boende ska planeras enligt det personliga stödbehovet. En utökning av de av kommunen beviljade assistenttimmar och en bredare servicepalett av individuellt stöd skulle garantera allt flera rätten till ett eget hem.

Beaktande av tillgänglighet vid nybygge och renovering minskar behovet av korrigerande åtgärder i efterhand och bidrar till ett självständigt liv för personer med funktionsnedsättning. De ökade kostnaderna

för att bygga enligt nuvarande tillgänglighetsnormer är ungefär 1-2% av totalkostnaderna för ett nybygge. Kostnaderna uppstår i och med att tillgängliga bostäder förutsätter bland annat aningen större toaletter och dörröppningar och därför tar upp fler kvadratmeter av bostadsytan. Det här är ett lågt pris för kommunen att betala med tanke på de stora möjligheter som man då ger personer med funktionsnedsättning, samt den allt mer åldrande befolkningen, att bo hemma. Att senare anpassa byggnader och att renovera och bygga om är betydligt dyrare.

Tillgänglighet bör beaktas vid planerandet av närmiljöer. Personer med funktionsnedsättning kan använda sig av vanliga tjänster i kommunen så som butik och post, men detta förutsätter att man redan vid planläggningen beaktar tillgängligheten och undviker att skapa segregerade boendeformer där människor som behöver stöd koncentreras till särskilda ställen. En levande kommun är en kommun där varje kommuninvånare får synas.

Stöd

Det är oerhört viktigt att kommunen beviljar den stödbehövande det individuella stöd som hen behöver. Detta förutsätter ett aktivt samarbete med den stödbehövande och familjen för att utforma en serviceplan. Välfärdsteknologi och innovationer kan öka möjligheterna för ett självständigt liv.

Tidiga och förebyggande insatser såsom handledning, anpassningsträning, boende- och flytträning och syskonstöd är viktiga stödformer som bör utvecklas.

Färdtjänst, personlig assistans och ledsagning är exempel på viktiga stödformer för personer med funktionsnedsättning. Kommunerna bör garantera tillräckliga resurser för dessa serviceformer.

Det kamratstöd som medborgarorganisationerna erbjuder är ett viktigt komplement till kommunernas egen service. Nätverk och grupper hjälper konkret familjerna i vardagen.

För sådana personer med funktionsnedsättning som inte har möjlighet att få personlig assistans eller för vilka personlig assistans inte är en lämplig form av stöd, ska det finnas andra alternativ till individuellt stöd.

En stödperson är en person som bidrar med sin frivilliga insats som underlättar deltagande och förebygger social utslagning för en person med funktionsnedsättning, psykisk ohälsa eller långvarig sjukdom. Livskvaliteten höjs för den stödbehövande personen. En stödperson kan vara den som gör att det blir möjligt för en person med funktionsnedsättning att ha en meningsfull fritid. Kommunerna ska fortsättningsvis understöda möjligheten till stödpersonsverksamhet och också mera aktivt rekrytera stödpersoner som också kan svenska. En personlig assistent och en stödperson är inte samma sak. Personlig assistans beviljas enligt funktionshinderlagstiftningen, en personlig assistent får lön för sitt arbete. Att vara stödperson bygger på frivillighet och syftet är att stöda, inte assistera med exempelvis dagliga hjälpbehov.

Kommunerna bör se till att familjer som har barn med funktionsnedsättning får hjälp, stöd och avlastning i vardagen.

Utbildning

Personer med funktionsnedsättning vill i mån av möjlighet gå i samma skola som alla andra.

Alla barn har rätt att gå i närskola. För att garantera inkluderingen så behövs stöd för eleven så att hen kan ta del av undervisningen enligt egen förmåga. Elevvårdsteamerna är nödvändiga för inkluderingen i skolan och tillräckliga resurser bör reserveras för dem i kommunerna. Pedagogisk handledning och stödperioder ska möjliggöras för alla barn och ungdomar med funktionsnedsättning. Kommunen måste tillgodose tillräckliga resurser för morgon- och eftermiddagsvård samt vård under ledigheter.

I skolan skapas grunden för ett gemensamt samhälle. Varje barn har rätt till en inlärningsmiljö där man tror på hen men också ställer krav. Separata system redan i skolan leder lätt till separata system för resten av livet.

Det behövs fler anpassade yrkesutbildningar också för vuxna.

Fritid

Det är viktigt att det i kommunen finns service så som simhall, café, butik och bibliotek. Det är också viktigt att kommunerna i enlighet med Kommunförbundets tillgänglighetsrekommendation för de allmänna biblioteken (2016) ombesörjer att biblioteken beaktar alla målgrupper och att det finns ett brett utbud med tillgängligt material så som lättläst litteratur, ljudböcker, e-böcker, som möjliggör läsande med hjälp av hjälpmedel, samt böcker med större text. Det är lättare att vara aktiv och använda tjänster om de finns nära hemmet. Parker och grönområden skapar trivsel och förstärker känslan av säkerhet. Då kommunen underhålls så bör personer som inte har lika lätt att röra sig tas i beaktande. Då det snöar så borde trottoarerna och gångvägarna plogas och sandas först.

Kommunen borde i sina egna kultur- och fritidstjänster bevilja fritt inträde för personliga assistenter, stödpersoner eller ledsagare. Kommunen kunde till exempel ha ett ledsagarkort som beviljas dessa personer så att de lätt kan identifieras. De kommunala teatrarna och muséerna borde utveckla sin verksamhet till att bli mera tillgänglig. Textning av föreställningar, syntolkning, en anpassad ljudmiljö och lättlästa texter kunde ge en större del av befolkningen en möjlighet att delta i kulturlivet.

Vårdreformen

Centrala utgångspunkter i den pågående vårdreformen är stärkt jämlikhet, integration av tjänster, valfrihet och alternativ för att kunna uppfylla de grundläggande rättigheterna. Förutsättningen för att vi ska ha en levande social- och hälsovård i hela Svenskfinland är att den sakkunskap som finns idag bevaras. Det här kräver samarbete, samordning, koordinering och utvecklingsvilja.

När lagstiftning, politiskt riktgivande dokument eller andra reformer bereds ska de språkliga konsekvenserna bedömas för den finskspråkiga, svenskspråkiga, samiska och den teckenspråkiga befolkningen. Ett lagförslag bör innehålla en bedömning av hur rätten till tolkning och översättningshjälp påverkas av förslaget.

För att möjliggöra delaktighet och valfrihet så räcker det inte med en direkt översättning från finska till svenska. Det behövs anpassning till den svenskspråkiga verkligheten. Organisationerna kan bidra med värdefull kunskap och erfarenhet som behövs för att kunna bedöma reformernas inverkan för den svenskspråkiga minoriteten.

Ett av de centrala problemen idag inom den svenskspråkiga social- och hälsovårdssektorn är bristen på koordinering och samordning. Personer med funktionsnedsättning och andra särskilda behov ska ha möjlighet till valfrihet på samma sätt som den övriga befolkningen.

När social-, hälso- och sjukvården omstruktureras ska jämlik tillgång till vård, omsorg, service och stöd samt habiliteringen och rehabiliteringen för svenskspråkiga personer med funktionsnedsättning struktureras så att tillgången och kvaliteten garanteras. Det behöver lämnas utrymme för lösningar i form av en koordinerande funktion som garanterar de språkliga rättigheterna i kombination med andra rättigheter.

Hjälpmedelscentralen, som kommer att finnas på landskapsnivå, bör ha brukarråd.

Konkurrensutsättning vid köp av social- och hälsovårdstjänster får inte leda till att någon, mot sin vilja, ska behöva flytta eller byta serviceproducent. Det måste finnas tydliga kriterier för att garantera kvaliteten på insatserna och vården. Klientens behov ska alltid vara det viktigaste kriteriet för en bra serviceproducent.